

ΥΠ.Ε.Π.Θ., Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων & αλλοδαπών στο σχολείο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο). *Μεθοδολογικός Οδηγός για τη χρήση σχολικών βιβλίων του Γυμνασίου. Η διαπολιτισμική διάσταση στη διδασκαλία*. Επιστ. Εποπτεία Π. Ξωχέλλης. Θεσσαλονίκη, 2008.

Προαγωγή της διαπολιτισμικότητας κατά τη διδακτική πράξη: Πρακτικές εφαρμογές

(σσ. 61-73)

**Φωτεινή Τολούδη
Χριστίνα Μαλιγκούδη**

3.1. Προαγωγή της διαπολιτισμικότητας κατά τη διδακτική πράξη

Η συμβολή του εκπαιδευτικού ενός διαπολιτισμικού σχολείου στην εξοικείωση των μαθητών του με την έννοια της πολυπολιτισμικής κοινωνίας -πρόκειται για μία νέα κοινωνική πραγματικότητα που αρχίζει, στη σύγχρονη εποχή και σε αρκετές χώρες, να διαδέχεται, εκ των πραγμάτων, την άλλοτε κυρίαρχη πολιτική επιδίωξη περί «έθνους-κράτους»- είναι καθοριστική. Εξίσου όμως καθοριστικός είναι και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην καλλιέργεια και ενδυνάμωση, στους μαθητές του, των ιδιαίτερων εκείνων κοινωνικών χαρακτηριστικών που απαιτούνται για τον πολίτη-μέλος αυτής της κοινωνίας. Για την υποβοήθηση αυτού του έργου του διδάσκοντα κρίθηκε αναγκαίο να παρατεθεί ένας αριθμός αναφορών από το υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό (βοηθήματα) που παρήχθη κατά την προηγούμενη φάση του προγράμματος «Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο-για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)», με σκοπό τα παραδείγματα αυτά να αποτελέσουν έναν οδηγό-πρότα- ση για τον τρόπο προαγωγής της διαπολιτισμικότητας στο χώρο του σχολείου. Αυτή η ομάδα αναφορών προέκυψε από ανάλυση περιεχομένου των σχετικών βοηθημάτων Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας¹ με βάση το σκεπτικό ότι τα παραδείγματα που χρησιμοποιούνται κατά τη διδασκαλία της κυρίαρχης γλώσ-

1 Πρόκειται για εκδόσεις του Κέντρου Διαπολιτισμικής Αγωγής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και πιο συγκεκριμένα για τα βοηθήματα:

- Υπόθεση Γλώσσα: *Ενεστώτας* (2003).
- Υπόθεση Γλώσσα: *Μέλλοντας* (2003).
- Υπόθεση Γλώσσα: *Παρελθόν Ρήματα σε -ω* (2003).
- Υπόθεση Γλώσσα: *Παρελθόν Ρήματα σε -μαι* (2003).
- Υπόθεση Γλώσσα: *Υποτακτική* (2003).
- Υπόθεση Γλώσσα: *Προστακτική* (2003).
- Υπόθεση Γλώσσα: *Αντωνυμίες* (2003).
- *Κείμενα για νέους σε απλά ελληνικά. Βιβλίο Α'* (2003).
- *Κείμενα για νέους σε απλά ελληνικά. Βιβλίο Β'* (2003).
- *Κείμενα: Καταλαβαίνω και γράφω: Ανθρώπινες σχέσεις* (χ.χ.ε.)

σας σε παλιννοστούντες και αλλοδαπούς μαθητές θα πρέπει να έχουν άμεση σχέση τόσο με την ομαλή ανάπτυξη της προσωπικής αλλά και της πολιτισμικής τους ταυτότητας όσο και με τη δρομολόγηση της αρμονικής ένταξής τους στον κοινωνικό και επαγγελματικό ιστό της χώρας υποδοχής. Έτσι σκοπός της ανάλυσης περιεχομένου ήταν να διερευνηθεί καταρχήν ο βαθμός προαγωγής της διαπολιτισμικότητας μέσω αυτών των βοηθημάτων και στη συνέχεια να προταθούν τρόποι αξιοποίησής τους προς αυτήν την κατεύθυνση.

Η Μεθοδολογία που εφαρμόστηκε για τον εντοπισμό του συνόλου των δια- πολιτισμικών αναφορών στα βοηθήματα που μελετήθηκαν είναι η ακόλουθη:

I. Κωδικοποιήθηκε η θεματολογία των βοηθημάτων Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στις παρακάτω ενότητες: 1α. Θέματα για Μετανάστες/1β. Θέματα για Πρόσφυγες

2. Ιστορικά γεγονότα

3. Κοινωνικά χαρακτηριστικά λαών

4. Πολιτικά χαρακτηριστικά κρατών

5. Πολιτισμικά χαρακτηριστικά λαών

6. Υπογράμμιση πολιτισμικών ομοιοτήτων και διαφορών

7. Εκπαιδευτικά συστήματα

8. Γλώσσα

9. Θρησκεία

10α. Παρουσίαση της χώρας προέλευσης/ 10β. Παρουσίαση της χώρας υποδοχής.

II. Κωδικοποιήθηκαν, με βάση την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, οι αρχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης σε επτά σημεία. Σύμφωνα με αυτά, η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση:

- Χαρακτηρίζεται από διάθεση για κατανόηση των προβλημάτων των άλλων και της διαφορετικότητάς τους.

- Χαρακτηρίζεται από αλληλεγγύη, όχι μόνο σε εθνικό ή φυλετικό επίπεδο αλλά και σε κοινωνικό, προκαλώντας αναθεώρηση των κοινωνικοκεντρικών κριτηρίων του σχολείου.

- Χαρακτηρίζεται από σεβασμό στην πολιτισμική ετερότητα και αναγνώριση της ισοτιμίας των πολιτισμών και του μορφωτικού κεφαλαίου του κάθε λαού.

- Χαρακτηρίζεται από εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης, με την απαλλαγή από στερεότυπα, προκαταλήψεις και εικόνες εχθρού, προκαλώντας έτσι επανεξέταση και αναθεώρηση των εθνικοκεντρικών κριτηρίων.

- Αξιοποιεί την εμπειρία των παιδιών στη χώρα υποδοχής, με παραδείγματα και από την καθημερινότητα των χωρών προέλευσης των μαθητών.

- Παρουσιάζει συγκριτικά στοιχεία από τον πολιτισμό των χωρών καταγωγής και υποδοχής, μέσω ενός πλαισίου διαλόγου και συνεργασίας, με στόχο την αλληλεπίδραση αυτών των πολιτισμών.

- Παρέχει ίσες ευκαιρίες, σε ό,τι αφορά τη σχολική και κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών, συμβάλλοντας έτσι στη συναισθηματική ασφάλεια και αυτοπεποίθηση των διαφόρων πολιτισμικών ομάδων.

III. Εντοπίστηκαν στο υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό οι αναφορές, που διέπονται από διαπολιτισμικότητα.

1. Μετρήθηκε η έκτασή τους για να διερευνηθεί η βαρύτητα που δίνεται στην ενίσχυση της διαπολιτισμικής συνείδησης των μαθητών. Ως μονάδα μέτρησης της έκτασης ορίστηκε η τυπογραφική αράδα.

2. Κάθε αναφορά κωδικοποιήθηκε με βάση τη θεματολογία της.

3. Στη συνέχεια η ίδια αναφορά ανήχθη σε κάποια από τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, είτε αποτελούσε εφαρμογή της, είτε υπογράμμιζε την έλλειψή της.

4. Κατασκευάστηκαν, για κάθε βοήθημα ξεχωριστά, δύο εργαλεία αξιολόγησης: α) ένα για τις θεματικές κατηγορίες στις οποίες υπάγονται οι διαπολιτισμικές αναφορές του και β) ένα για τις διαπολιτισμικές αρχές τις οποίες το περιεχόμενο αυτών των αναφορών αναδεικνύει. Με αυτόν

τον τρόπο προέκυψε και η συχνότητα αναφορών για κάθε μια από τις θεματικές κατηγορίες και τις διαπολιτισμικές αρχές στα κείμενα κάθε βοηθήματος.

5. Στη συνέχεια διενεργήθηκε ποσοτική ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων της έρευνας.

Από το σύνολο των διαπολιτισμικών αναφορών που εντοπίστηκαν σε αυτά τα βοηθήματα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας², ενδεικτικά επιλέχθηκαν και προτείνονται ως οδηγοί για την προαγωγή της διαπολιτισμικότητας κατά τη διδακτική πράξη δύο ομάδες παραδειγμάτων:

1. Αναφορές που σχετίζονται με τα ιδιαίτερα πολιτισμικά κεφάλαια των αλλόγλωσσων μαθητών, με σκοπό να τα ενισχύσουν και να τα εμπλουτίσουν περισσότερο.
2. Παραδείγματα από την καθημερινή ζωή και την πολιτισμική κληρονομιά της «κυρίαρχης ομάδας», με στόχο την αποφυγή της περιθωριοποίησης και την προώθηση της συναισθηματικής ασφάλειας σε μαθητές πολυπολιτισμικής προέλευσης.

Η ανάπτυξη διαπολιτισμικής συνείδησης, όχι μόνο σε αυτούς τους μαθητές αλλά και στο σύνολο των πολιτών μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, αποτελεί προϋπόθεση για την αρμονική συμβίωση όλων των πολιτισμικών ομάδων της. Θα πρέπει όμως να υπογραμμιστεί ότι το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα επιτυγχάνεται μόνο όταν οι δύο ομάδες των συγκεκριμένων ή παρεμφερών διαπολιτισμικών παραδειγμάτων αξιοποιούνται ισότιμα κατά τη διδακτική πράξη και όχι μόνο. Γιατί μόνο όταν κάποιος γνωρίσει τον εαυτό του και σεβαστεί τις αξίες που του έχουν κληροδοτηθεί αναπτύσσει εκείνη την κριτική σκέψη και το δυναμικό χαρακτήρα που του χρειάζονται για να μπορέσει στη συνέχεια να αποδεχθεί και να σεβαστεί και το διαφορετικό στοιχείο.

3.2. Πρακτικές εφαρμογές

3.2.1. Παραδείγματα για την ενδυνάμωση του πολιτισμικού κεφαλαίου κάθε μαθητή

Οι αναφορές που υπάρχουν στα εξεταζόμενα εγχειρίδια και σχετίζονται με το ιδιαίτερο πολιτισμικό κεφάλαιο του αλλοδαπού ή παλιννοστούντα μαθητή είναι δύο ειδών:

1. Αυτές που κινητοποιούν το μαθητή, ώστε να προβεί σε μια σύγκριση πολιτισμικών στοιχείων (να εντοπίσει, δηλαδή, τις ομοιότητες και τις διαφορές) ανάμεσα στη χώρα υποδοχής και στην χώρα καταγωγής του, όπως π.χ.:

α) «Όταν στην Ελλάδα είναι δώδεκα ακριβώς η ώρα, τα ρολόγια άλλη ώρα δείχνουν σε άλλη χώρα. Άλλη ώρα έχουν οι Ρώσοι και άλλη οι Αμερικάνοι, άλλα πράγματα ο ένας και άλλα ο άλλος τότε κάνει. Όταν στην Ελλάδα είναι δώδεκα ακριβώς η ώρα, τα ρολόγια άλλη ώρα δείχνουν σε άλλη χώρα. Άλλα κάνουν και οι Ασιάτες, άλλα κάνουν οι Αφρικανοί, άλλα πράγματα ο ένας και άλλα ο άλλος τότε κάνει. Όταν στην Ελλάδα είναι δώδεκα ακριβώς η ώρα, τα ρολόγια άλλη ώρα δείχνουν σε άλλη χώρα.»

(Κείμενα για νέους σε απλά ελληνικά, (1), σελ. 28)

β) Πολλοί λαοί έχουν μύθους που εξηγούν πώς βρήκαν οι άνθρωποι τη φωτιά. Οι αρχαίοι Έλληνες, για παράδειγμα, πίστευαν ότι ο Προμηθέας έκλεψε τη φωτιά από τους θεούς και την έδωσε στους ανθρώπους. Στην πατρίδα σου έχετε καμιά ιστορία για τη φωτιά; Μπορείς να την πεις με λίγα λόγια;»

2 Εντοπίστηκαν 272 διαπολιτισμικές αναφορές που αντιστοιχούν σε 3353.5 τυπογραφικές αράδες. Πρέπει να σημειωθεί ότι με βάση την ορισθείσα μεθοδολογία στο βοήθημα *Υπόθεση Γλώσσα: Αντωνυμίες* (2003) δεν ανευρέθησαν παραδείγματα διαπολιτισμικότητας, Φ. Τολούδη, Τελική Έκθεση Αξιολόγησης: Βαθμός διαπολιτισμικότητας του υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού της προηγούμενης φάσης του προγράμματος «Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)», Α.Π.Θ. 2007, σ. 10. Η επιτροπή για την αξιολόγηση ως προς το διαπολιτισμικό περιεχόμενο του υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού που παρήχθη κατά την προηγούμενη φάση του προγράμματος «Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)» αποτελείται από τους: Παναγιώτη Ξωχέλλη, Χριστίνα Μαλιγκούδη, Βίκη Παπαρηγορίου και Φωτεινή Τολούδη. Η εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο υλοποίησης της β' φάσης του προγράμματος με επιστημονική υπεύθυνη την Καθηγήτρια του Α.Π.Θ. Ζωή Παπαναούμ. Τις εργασίες της επιτροπής επόπτευσε επιστημονικά ο Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ. Παναγιώτης Ξωχέλλης.

(Κείμενα για νέους σε απλά ελληνικά, (1), σελ. 80)

«Ο Μπόρις θυμάται το ρώσικο χειμώνα. Αυτό που του λείπει εδώ στην Ελλάδα, ιδιαίτερα τα Χριστούγεννα, είναι ο κρύος χειμώνας και το κατάλευκο χιόνι. Εδώ στην Ελλάδα σπάνια πέφτει χιόνι, αλλά και όταν πέφτει, λιώνει αμέσως. Ενώ στη χώρα του, στη Ρωσία, το χιόνι είναι μπόλικο και κρατάει όλο το χειμώνα. Τότε, σχεδόν όλο το χειμώνα, παίζανε χιονοπόλεμο, κάνανε σκι, πατινάζ ένα σωρό άλλα χειμερινά παιχνίδια.»

(Παρελθόν, ρήματα σε -ω, σελίδα 32)

Λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα αυτά, παραθέτουμε ενδεικτικά ορισμένα παραδείγματα τα οποία θα μπορούσαν να βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό να ενισχύσει και να εμπλουτίσει το πολιτισμικό κεφάλαιο του αλλοδαπού μαθητή:

α) «Πολλοί λαοί έχουν μύθους που εξηγούν πώς βρήκαν οι άνθρωποι τη φωτιά. Οι αρχαίοι Έλληνες, για παράδειγμα, πίστευαν ότι ο Προμηθέας έκλεψε τη φωτιά από τους θεούς και την έδωσε στους ανθρώπους. Στην πατρίδα σου έχετε καμιά ιστορία για τη φωτιά; Μπορείς να την πεις με λίγα λόγια;»

(Κείμενα για νέους σε απλά ελληνικά, τεύχος 1, σελ. 80)

► Η δημιουργία της φωτιάς είναι ένα γεγονός που έχει προκαλέσει πλήθος μύθων, ιστοριών, θρύλων, παραμυθιών σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο συγγραφέας, ξεκινώντας με την παραδοχή αυτή, συνεχίζει δίνοντας το παράδειγμα της Ελλάδας, κινητοποιώντας όμως παράλληλα και τον αλλοδαπό μαθητή να προβληματιστεί πρώτα για το ποια είναι η παράδοση στη χώρα του και στη συνέχεια να την καταθέσει στην τάξη. Στη συνέχεια, οι μαθητές μπορούν να προβούν σε μια σύγκριση ανάμεσα στις ιστορίες και παραδόσεις των χωρών τους.

β) «Η Αθηνά προστάτευε την πόλη της αρχαίας Αθήνας, για αυτό οι Αθηναίοι είχαν βάλει ένα μεγάλο άγαλμα της θεάς μέσα στον Παρθενώνα, στην Ακρόπολη. Μπορείς να βρεις στο βιβλίο της Ιστορίας για το άγαλμα αυτό; Όπως βλέπεις το άγαλμα, κάτω δεξιά, κοντά στην ασπίδα, υπάρχει ένα φίδι. Λένε πως το όνομα του φιδιού ήταν Εριχθόνιος και πως ήταν προστάτης του θεού. Σήμερα, σε αρκετά μέρη του κόσμου, όπως στην Αλβανία αλλά και στην Ελλάδα, υπάρχουν χωριά όπου οι άνθρωποι πιστεύουν ότι υπάρχει ένα φιδάκι που προστατεύει το σπίτι. Για ρώτα κάποιον μεγάλο από την οικογένειά σου τι πίστευε παλιά ο κόσμος για αυτό. Μπορείς να σκεφτείς σε τι μπορούσε ένα φιδάκι να είναι χρήσιμο για το σπίτι;»

(Κείμενα για νέους σε απλά ελληνικά, (2), σελίδα 90)

► Ο συγγραφέας αρχικά παρουσιάζει το μύθο του Εριχθόνιου, ο οποίος ήταν προστάτης του θεού στην αρχαία Ελλάδα. Στη συνέχεια, αναφέρει πως σε πολλές χώρες σήμερα (όπως στην Αλβανία, για παράδειγμα) πιστεύεται ότι τα φίδια προστατεύουν τα νοικοκυριά και κινητοποιεί τους μαθητές να διαπιστώσουν αν υπάρχουν παρόμοιες παραδόσεις και στην πατρίδα τους και να προβληματιστούν πάνω σε αυτές. Το εν λόγω παράδειγμα μπορεί να πληροφορήσει τους μαθητές για τους κοινούς μύθους και παραδόσεις που υπάρχουν ανάμεσα στους λαούς και, μέσα από τη σύγκρισή τους, να προβούν στο συμπέρασμα πως οι άνθρωποι έχουν παρεμφερείς πραγματικές ή μεταφυσικές ανάγκες: για παράδειγμα έχουν την ανάγκη να προστατευτούν από τον κίνδυνο ή να έχουν ένα κοινό μεταφυσικό σημείο αναφοράς.

γ) «Σε πολλές χώρες η μαύρη γάτα είναι γρουσουζιά. Στη χώρα σου τι γνώμη έχουν οι άνθρωποι για τις γάτες; Τι άλλο πιστεύουν πως είναι γρουσουζιά;»

(Κείμενα για νέους σε απλά ελληνικά, (2), σελίδα 10)

► Η εικόνα της μαύρης γάτας είναι μια εικόνα που έχει συνδεθεί με προλήψεις σε πολλές χώρες. Ωστόσο, το σύμβολο της γάτας σε άλλους λαούς μπορεί να παραπέμπει σε άλλες έννοιες, για παράδειγμα σε θεότητες. Στην Αίγυπτο, για παράδειγμα, η γάτα λατρευόταν ως θεότητα, επειδή κατέστρεφε διάφορα επιβλαβή ζώα για τη γεωργία και τον άνθρωπο. Η εν λόγω αναφορά στο εγχειρίδιο, συνεπώς, μπορεί να έχει διττή λειτουργία: αφενός να κινητοποιήσει τους μαθητές να

μιλήσουν για τις προλήψεις στη χώρα τους και να προβούν σε μια σύγκριση ομοιοτήτων και διαφορών, και αφετέρου να διαπιστώσουν ότι ένα σύμβολο μπορεί να έχει διαφορετική ή και αντίστροφη έννοια σε ορισμένους λαούς.

3.2.2. Παραδείγματα για την προαγωγή της συναισθηματικής ασφάλειας στο χώρο του σχολείου

Η σημασία της συναισθηματικής ασφάλειας και σιγουριάς για τη σταδιακή κατάκτηση της αυτογνωσίας και αυτονομίας είναι μεγάλη. Σε όλες τις ηλικίες, αλλά ιδιαίτερα κατά την εφηβεία, όπου η αναζήτηση ταυτότητας και η ενσωμάτωση αλλαγών σε πολλαπλά επίπεδα δημιουργούν συχνά εσωτερική αναστάτωση, η οργάνωση της παιδαγωγικής δράσης με γνώμονα τις ανάγκες των παιδιών θα πρέπει να παρέχει, μεταξύ άλλων, και συναισθηματική ασφάλεια, αποδοχή και ευκαιρίες. Για το λόγο αυτό, το σχολείο θα πρέπει να δίνει βαρύτητα και σε δραστηριότητες που θα βελτιώνουν τον χειρισμό των ατομικών συναισθημάτων αλλά παράλληλα θα συμβάλλουν και στην κατανόηση των άλλων (ενσυναίσθηση), θα αναβαθμίζουν τους κώδικες επικοινωνίας και θα ελέγχουν το άγχος. Για να το επιτύχει όμως αυτό, θα πρέπει το σχολείο να στηριχθεί επιπλέον και στις εμπειρικο-βιωματικές γνώσεις των παιδιών που προωθούν την ανακαλυπτική μάθηση και καλλιεργούν στάσεις και αξίες³.

Όσον αφορά στην ενίσχυση της συναισθηματικής ασφάλειας μιας γλωσσικής ή πολιτισμικής μειονότητας, είτε κατά τη σχολική είτε και κατά την ενήλικη ζωή της, η αίσθηση της ισότιμης συμμετοχής στις γνώσεις της πλειονότητας, καθώς επίσης και η αίσθηση της αναγνώρισης και της επιβράβευσης στη χώρα υποδοχής είναι δυνατό να συμβάλουν αποτελεσματικά στην προαγωγή τόσο της νοημοσύνης του μυαλού (λογικού) όσο και της νοημοσύνης της καρδιάς (συναίσθημα). Και όταν αυτά τα δύο συμπληρωματικά μέρη αλληλεπιδρούν ικανοποιητικά, προάγεται τόσο η πνευματική ικανότητα όσο και η συναισθηματική ευτυχία⁴.

Το σύνολο των διαπολιτισμικών αναφορών που εντοπίστηκαν στα προαναφερθέντα βοηθήματα για αλλοδαπούς και παλιννοστούντες μαθητές και αφορούν στην ενίσχυση της συναισθηματικής ασφάλειας των μαθητών μπορούν να διακριθούν σε τρεις υποομάδες. Η πρώτη υποομάδα παραδειγμάτων αφορά στην εξοικείωση με αντιπροσωπευτικά θέματα από την κοινωνική πραγματικότητα της χώρας υποδοχής. Η δεύτερη υποομάδα αφορά στην κατανόηση σύγχρονων θεμάτων του δημόσιου και κοινωνικού βίου της χώρας υποδοχής, όταν αυτά χρησιμοποιούν μεταφορικό λόγο που παραπέμπει στο πολιτισμικό παρελθόν της κυρίαρχης ομάδας. Η τρίτη αφορά στην ισότιμη συμμετοχή στην ακαδημαϊκή γνώση για το πολιτισμικό παρελθόν της κυρίαρχης ομάδας, όταν αυτή η γνώση γίνεται υποχρεωτική για την πλειονότητα καθώς το υποσύνολο αυτό του πολιτισμικού της παρελθόντος δεν αποτελεί και υποσύνολο ευρύτερης κοινής πολιτισμικής κληρονομιάς. Στη συνέχεια παρατίθενται ενδεικτικά παραδείγματα και από τις τρεις υποομάδες και υπογραμμίζεται ο στόχος στον οποίο θα πρέπει να επικεντρωθεί ο εκπαιδευτικός κατά την αξιοποίησή τους.

Πρώτη Υποομάδα: Χαρακτηριστικά παραδείγματα από τον ελληνικό δημόσιο και ιδιωτικό βίο

1. Στόχος: Καλλιέργεια της πεποίθησης για αξιοκρατική αναγνώριση από τη χώρα υποδοχής και για ισότιμη συμμετοχή στην παροχή ευκαιριών

Μια μέρα που ο Μπόρις έπαιζε μπάσκετ με τους φίλους του στο γήπεδο του χωριού, τον πρόσεξε ένας γνωστός προπονητής. Του πρότεινε να πάει το καλοκαίρι σε ένα αθλητικό καμπ. Έτσι κι έγινε. Όταν γύρισε ο Μπόρις, οι φίλοι του ήθελαν να μάθουν τα πάντα για το καμπ.

3 www.eduportal.gr, <http://psychognosia.blogspot.com>

4 Για την αναγκαιότητα της ισότιμης ανάπτυξης αλλά και αλληλεπίδρασης των δύο ειδών νοημοσύνης, βλ. Goleman (1998).

-Δηλαδή πόσες ώρες παίζατε κάθε μέρα; -Το πρωί παίζαμε 2-3 ώρες και το απόγευμα 1-2 ώρες. Αλλά είχαμε και γυμναστήριο και θεωρία. Ο προπονητής μάς έδειχνε τεχνικές, μας έλεγε για τα λάθη που κάναμε. Εγώ έμαθα πολλά πράγματα εκεί.- Παίζατε και σε αγώνα; - Ναι, δυο φορές: Την πρώτη χάσαμε 78-84, αλλά τη δεύτερη φορά το παλέψαμε και κερδίσαμε 82-81. Εκείνη την ημέρα κάναμε μπιτς πάρτι για να γιορτάσουμε τη νίκη. Αλλά την ώρα που χορεύαμε στην παραλία, ξέσπασε μια καταιγίδα. Τρέξαμε όλοι στα καμπ και συνεχίσαμε εκεί ως το πρωί. -Αύριο θα παίξουμε για να μας δείξεις και μας κάτι;- Αύριο μόνο; Κάθε μέρα θα παίζουμε και θα φτιάξουμε φοβερή ομάδα. Έτσι δεν είναι παιδιά;

(Παρελθόν, ρήματα σε -ω, σελ. 28)

Σημείωση: Τρία είναι τα σημεία, μέσα από τη συγκεκριμένη παραπομπή, που τείνουν να ανακουφίζουν από το άγχος τον αλλοδαπό μαθητή και στα οποία θα πρέπει να εστιάσει ο εκπαιδευτικός: α) «...που ο Μπόρις έπαιζε μπάσκει με τους φίλους του στο γήπεδο του χωριού, τον πρόσεξε ένας γνωστός προπονητής». **Συμπέρασμα που θα πρέπει να ενισχυθεί:** «Δεν χρειάζεται πάντα να ζεις σε μια μεγάλη πόλη για να γίνει αντιληπτή η αξία σου», β) «Του πρότεινε να πάει το καλοκαίρι σε ένα αθλητικό καμπ. Έτσι και έγινε...ως το πρωί». **Συμπέρασμα που θα πρέπει να ενισχυθεί:** «Δεν χρειάζεται να είσαι γηγενής για να συμμετέχεις ισότιμα στις δραστηριότητες της πλειονότητας». Η αξιοσύνη επιβραβεύεται και σε κάνει αποδεκτό», γ) «Αύριο θα παίξουμε για να μας δείξει και μας κάτι: - Αύριο μόνο; Κάθε μέρα θα παίζουμε και θα φτιάξουμε φοβερή ομάδα. Έτσι δεν είναι παιδιά;» **Συμπέρασμα που θα πρέπει να ενισχυθεί:** «Η αντιμετώπιση της πλειονότητας, η οποία δεν κατέχει αυτές τις ειδικές γνώσεις δεν θα πρέπει να γίνεται από τον αλλοδαπό με έπαρση αλλά με αγάπη και καλή διάθεση». Επιπλέον θα πρέπει να επιβραβεύσει ο εκπαιδευτικός και την υποδειγματική συμπεριφορά (φιλική διάθεση και αγάπη) που επιδεικνύουν οι γηγενείς μαθητές προς τον αθλητή-συμμαθητή τους.

2. Στόχος: Εξοικείωση με χαρακτηριστικές μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς του ελληνικού ιδιωτικού βίου

Αγαπημένη μου Μαρμπέλα!

Σε ευχαριστώ πολύ για το γράμμα σου. Δε σου έγραφα νωρίτερα γιατί είχαμε το γάμο της ξαδέρφης μου, της Ντόρας. Επιτέλους τα κατάφερε η θεία και πάντρεψε την κόρη της! Και τι δεν έκανε για το γάμο αυτό... Η θεία μάζεψε συγγενείς και φίλους από όλη την Ελλάδα. Όμως, υπήρχε πρόβλημα με τη γιαγιά που είναι 80 χρονών. Ταξίδεψα λοιπόν μέχρι την Κρήτη και την έφερα. Ο αδελφός μου, που ξέρει από κομπιούτερ, έγραψε το κείμενο για τις προσκλήσεις. Ο θείος μου, που είναι μπογιατζής, έβαψε το σπίτι όπου θα μένουν οι νιόπαντροι. Η θεία μου μαγείρεψε και έκανε πολύ νόστιμους μεζέδες. Την ημέρα του γάμου στη δεξίωση, ο πεθερός χόρεψε βαλς με τη νύφη. Ο γαμπρός μαζί με τη νύφη έκοψαν την τούρτα. Είχε μπόλικο κρασί αλλά, όπως πάντα, οι μεγάλοι μας απαγόρευσαν να πιούμε έστω κι ένα ποτηράκι.

Τέλος πάντων! Κατά τα άλλα ήταν πολύ ωραία. Άντε και στα δικά σου. Φιλιάκια.

Η φίλη σου, Λιλιάνα

(Παρελθόν, ρήματα σε -ω, σελ. 39)

3. Στόχος: Εξοικείωση με χαρακτηριστικές συνήθειες της ελληνικής σχολικής ζωής

Εσύ πηγαίνεις στο φροντιστήριο; Τι μαθαίνεις εκεί; Σ' αρέσει; Γιατί νομίζεις ότι οι μαθητές στην Ελλάδα πηγαίνουν στο φροντιστήριο; Στην πατρίδα σου πηγαίνουν οι μαθητές στο φροντιστήριο;

(Ενεστώτας, σελ. 31)

Σημείωση: Στο δεύτερο και τρίτο παράδειγμα αυτής της υποομάδας, ο αλλοδαπός μαθητής, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, καλείται να γνωρίσει πολύ συνηθισμένες και χαρακτηριστικές συνήθειες και νοοτροπίες της ελληνικής κοινωνίας, ώστε να μπορεί να τις κατανοεί χωρίς να χρειάζεται πλέον διευκρινίσεις, κάτι που ενδεχομένως θα του δημιουργούσε αίσθημα περιθωριοποίησης ανάμεσα στους συνομηλίκους του.

4. Στόχος: Προσδιορισμός του κοινωνικού συστήματος και καλλιέργεια της πεποίθησης για επίτευξη των στόχων μέσα σε ένα δημοκρατικά ευνομούμενο κράτος

Κοινωνικά συστήματα

Το κοινωνικό σύστημα χωρίζεται σε στρώματα, δηλαδή σε επίπεδα. Τα μέλη μιας κοινωνίας που κατέχουν ίδια περιουσία, εξουσία, μόρφωση και κύρος θεωρούνται ότι ανήκουν στο ίδιο κοινωνικό στρώμα. Για παράδειγμα, στην ελληνική κοινωνία, οι εφοπλιστές και οι βιομήχανοι ανήκουν στα «υψηλότερα», ενώ οι εργάτες και οι αγρότες στα «χαμηλότερα» κοινωνικά στρώματα. Οι άνθρωποι που ανήκουν στο ίδιο κοινωνικό στρώμα και παράλληλα έχουν κοινά συμφέροντα και κοινή ιδεολογία αποτελούν μία κοινωνική τάξη, όπως είναι π.χ. η τάξη των «κεφαλαιοκρατών», η «εργατική τάξη», η τάξη των μικροεπιχειρηματιών. Η κοινωνική τάξη στην οποία ανήκει ένα άτομο είναι σημαντική, καθώς καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο ζωής, τη συμπεριφορά, τις καταναλωτικές συνήθειές του, καθώς και τις ευκαιρίες που έχει ο ίδιος και τα παιδιά του να σταδιοδρομήσουν στη ζωή τους. Όμως οι επιδράσεις της κοινωνικής τάξης δεν είναι απόλυτες, αφού και πολλοί άλλοι παράγοντες επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων. Για παράδειγμα, τα παιδιά των πλουσίων έχουν περισσότερες πιθανότητες να πετύχουν στα πανεπιστήμια, όμως υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις παιδιών από πλούσιες οικογένειες που αποτυγχάνουν, καθώς και παιδιών από φτωχές οικογένειες που επιτυγχάνουν και σταδιοδρομούν.

Σε μια δημοκρατική, ελεύθερη και ανοικτή κοινωνία, τα άτομα μπορούν να μετακινηθούν από μια χαμηλότερη κοινωνική τάξη σε μια υψηλότερη κοινωνική τάξη. Μπορούν, δηλαδή, να μετακινηθούν από μια θέση ή από ένα επάγγελμα με λιγότερη περιουσία, χαμηλότερα εισοδήματα, λιγότερες εξουσίες και λιγότερο κύρος σε μια θέση ή επάγγελμα με περισσότερη περιουσία, υψηλότερα εισοδήματα, περισσότερες εξουσίες και μεγαλύτερο κύρος. Δηλαδή ένας περιπτεράς μπορεί να αποκτήσει αρκετό κεφάλαιο για να ανοίξει ένα ψιλικατζίδικο, αργότερα ένα σουπερμάρκετ και τελικά να γίνει ένας μεγάλος επιχειρηματίας. Καθώς θα μεγαλώνει το κατάστημά του, θα κερδίζει περισσότερα χρήματα, θα μπορεί να έχει και υπαλλήλους να δουλεύουν στο μαγαζί του, θα αποκτήσει καλύτερη κοινωνική θέση. Το ίδιο και ένας οικοδόμος, ο οποίος μπορεί αρχικά να δουλεύει για κάποιον εργολάβο, αργότερα να είναι ανεξάρτητος και τελικά να γίνει και αυτός εργολάβος.

(Κείμενα: Καταλαβαίνω και γράφω (10) Ανθρώπινες σχέσεις σελ. 20-21)

Σημείωση: Η κατανόηση βασικών δημοκρατικών αρχών οργάνωσης και λειτουργίας του κράτους, της σημασίας του δημοκρατικού πολιτεύματος και των πολιτικών δικαιωμάτων ελλήνων πολιτών και οικονομικών μεταναστών συμβάλλει στην αποκατάσταση της συναισθηματικής ηρεμίας του αλλοδαπού μαθητή, ιδιαίτερα μάλιστα όταν αντιλαμβάνεται ότι όχι μόνο κοινωνικά είναι στην ίδια θέση με πολλούς γηγενείς αλλά και ότι έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει ισότιμα με την πλειονότητα στη βελτίωση της κοινωνικής του φυσιογνωμίας, εφόσον προσπαθήσει προς αυτήν την κατεύθυνση.

Δεύτερη Υποομάδα: Παραδείγματα για την κατανόηση πολύ γνωστών ονομασιών του σύγχρονου ελληνικού μεταφορικού λόγου με βάση την αρχαιοελληνική τους προέλευση

1 Στόχος: Ετήσια μουσικά βραβεία Αρίων. Κατανόηση της ονοματοθεσίας του θεσμού

Ο Αρίωνας και το δελφίνι

Ο Αρίωνας ήταν μουσικός και γεννήθηκε στη Λέσβο. Έφυγε από το νησί του και έζησε για πολύ καιρό στην Κόρινθο, κοντά στον Περίανδρο. Ήταν ο καλύτερος κιθαρωδός της εποχής του. Κάποτε σκέφτηκε να ταξιδέψει στην Ιταλία και τη Σικελία. Εκεί με το τραγούδι του μάζεψε πολλά χρήματα και πλούτη και ξεκίνησε πάλι πίσω για την Κόρινθο, με ένα καράβι που είχε πλήρωμα από Κορινθίους. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, οι Κορινθίοι αποφάσισαν να τον ληστέψουν, να τον σκοτώσουν και να πετάξουν το πτώμα, του στο πέλαγος. Ο Αρίων τους παρακάλεσε να του

χαρίσουν τη ζωή και τους έδωσε τα χρήματα αλλά αυτοί δεν πείστηκαν. Τότε τους παρακάλεσε να τον αφήσουν να τραγουδήσει για τελευταία φορά και μετά να τον θανατώσουν. Οι ναύτες δέχθηκαν την πρόταση αυτή. Ο Αρίων ντύθηκε με την όμορφη στολή του, πήρε στα χέρια του την κιθάρα, στάθηκε στην πλώρη του караβιού και τραγούδησε τον «όρθιον νόμον». Όμως, τα δελφίνια μαγεύτηκαν από τη μελωδία και μαζεύτηκαν κοντά στο πλοίο. Με το τέλος του τραγουδιού ρίχτηκε στη θάλασσα. Οι ναύτες συνέχισαν το ταξίδι τους για την Κόρινθο, όμως εκείνον ένα δελφίνι τον πήρε στη ράχη του και τον έβγαλε στο Ταίναρο. Από κει, ο ποιητής πήγε περπατώντας στην Κόρινθο και διηγήθηκε στον Περίανδρο την ιστορία. Μόλις έφτασαν οι ναύτες, πιάστηκαν και θανατώθηκαν.

(Παρελθόν, ρήματα σε -μαι, σελ. 30)

2 Στόχος: Κατανόηση της προέλευσης των πολλαπλών εννοιών της σύγχρονης λέξης «σειρήνα»

Οι σειρήνες ήταν μισές γυναίκες και μισές πουλιά, πλάσματα που τραγουδούσαν μαγευτικά. Οι ταξιδιώτες που περνούσαν με τα πλοία τους μαγεύονταν από το τραγούδι και το πλοίο τους παρασυρόταν από τα κύματα και σακίζόταν πάνω στα βράχια. Οι άτυχοι ναύτες καταβροχθίζονταν από τα τέρατα. Ο Οδυσσέας όμως, όταν περνούσε από κει, διέταξε τους ναύτες του να βουλώσουν τα αφτιά τους με κερί για να μην ακούν το τραγούδι. Ο ίδιος ο Οδυσσέας δεν έβαλε στα αυτιά του κερί, αλλά διέταξε να τον δέσουν στο κατάρτι του πλοίου για να μην μπορεί να φύγει. Καθώς οι σύντροφοί του αγωνίζονταν να προσπεράσουν τις επικίνδυνες σειρήνες, εκείνος, όρθιος στο κατάρτι βασανιζόταν, γιατί το τραγούδι των σειρήνων τον καλούσε κοντά τους. Αν δεν ήταν γερά δεμένος στο κατάρτι, σίγουρα δε θα κρατιόταν, θα πήγαινε κοντά τους.

(Παρελθόν, ρήματα σε -μαι, σελ. 34)

Σημείωση: Συχνά στη νεοελληνική γλώσσα χρησιμοποιούνται μεταφορικά λέξεις των οποίων η άγνοια της κυριολεκτικής τους σημασίας είναι δυνατό να προκαλέσει δυσκολίες στην κατανόηση του λόγου, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν πρόκειται για ευρείας χρήσης ονόματα. Με τη βοήθεια του δεύτερου και του τρίτου παραδείγματος αυτής της υποομάδας μπορούν να αποσαφηνιστούν οι κυριολεκτικές σημασίες των αρχαιοελληνικών ονομάτων «Αρίων» και «σειρήνα», τα οποία χρησιμοποιούνται μεταφορικά από το σύγχρονο νεοελληνικό λόγο αναφερόμενα σε θεσμούς και καταστάσεις. Τα ετήσια μουσικά βραβεία «Αρίων» προβάλλονται κάθε χρόνο από την τηλεόραση και αποτελούν θέμα συζήτησης και για τους μικρούς μαθητές. Ο εκπαιδευτικός με βάση αυτό το παράδειγμα θα πρέπει να δώσει στο μαθητή να κατανοήσει το λόγο για τον οποίο τα βραβεία έλαβαν αυτό το όνομα. Το ίδιο συμβαίνει και με τη σύγχρονη μεταφορική σημασία της λέξης «σειρήνα», που μπορεί στη σύγχρονη εποχή να αναφέρεται α) σε μια διαπεραστική φωνή ή β) σε καταστάσεις που αρχικά μαγεύουν τους ανθρώπους αλλά τελικά είναι τόσο παραπλανητικές που καταλήγουν να τους καταστρέψουν.

3 Στόχος: Κατανόηση της προέλευσης του ονόματος της πρωτεύουσας του ελληνικού κράτους αλλά και του συμβόλου των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004

Από πού πήρε η Αθήνα το όνομά της;

Μια μέρα η Αθηνά, η θεά της σοφίας, και ο Ποσειδώνας, ο θεός της θάλασσας, μάλωσαν γιατί ήθελαν και οι δύο να είναι η Αθήνα δική τους πόλη. Τότε οι Αθηναίοι λένε: «θα δώσουμε την πόλη μας στο θεό που θα μας κάνει το καλύτερο δώρο». Ο Ποσειδώνας δίνει μια με την τρίαινά του στο βράχο της Ακρόπολης και βγαίνει εκεί θαλασσινό νερό. Η Αθηνά δίνει μια με το δόρυ της στο βράχο της Ακρόπολης και φυτρώνει εκεί μια ελιά.

Οι Αθηναίοι διαλέγουν την ελιά. Κάνουν λοιπόν την Αθηνά προστάτιδά τους και δίνουν στην πόλη το όνομά της.

(Παρελθόν, ρήματα σε -ω, σελ. 47)

Σημείωση: Για να αισθάνεται ο αλλοδαπός μαθητής που κατοικεί στην Ελλάδα συναισθηματική άνεση, θα πρέπει, με τη βοήθεια του δασκάλου, να κατανοεί και την προέλευση ονομάτων που είναι γνωστά όχι μόνο στο πανελλήνιο αλλά και σε διεθνή κλίμακα, όπως το όνομα της πρωτεύουσας του ελληνικού κράτους (Αθήνα) και το σύμβολο των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 (ελιά), τα οποία είναι αλληλένδετα.

Τρίτη Υποομάδα: Ισότιμη συμμετοχή με την πλειονότητα στη γνώση ιδιαίτερων στοιχείων από το πολιτισμικό παρελθόν της

1. Στόχος: Η εξοικείωση με σημαντικά στοιχεία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας

Ξέρεις για την Οδύσσεια και την Ιλιάδα, τα μεγάλα ποιήματα του Ομήρου για τον πόλεμο της Τροίας και το γυρισμό του Οδυσσέα στην πατρίδα του, το νησί Ιθάκη; Στην Ελλάδα, οι μαθητές διαβάζουν τις ραψωδίες του Ομήρου εδώ και 2500 χρόνια.

(Παρελθόν, ρήματα σε -ω, σελ. 24)

Σημείωση: Η μελέτη των ομηρικών επών αποτελεί για τους αρχαίους Έλληνες, αλλά και τους Νεοέλληνες, αναπόσπαστη συνήθεια -ενίοτε και προτεραιότητα- της μαθησιακής τους γνώσης. Η ίδια εκπαιδευτική επιλογή φαίνεται να αποτελεί παιδαγωγική αναγκαιότητα και για το μεγαλύτερο μέρος των ευρωπαϊκών χωρών από την ελληνιστική εποχή έως σήμερα. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να δώσει τη δυνατότητα στον αλλοδαπό μαθητή να συμμετάσχει ισότιμα με τους γηγενείς μαθητές στη γνώση εκείνων των στοιχείων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας που αποτελούν μαθησιακή προϋπόθεση για τη γνωστική εξέλιξη της κυρίαρχης πολιτισμικής ομάδας του ελληνικού κράτους.

2 Στόχος: Η ενθάρρυνση της ισότιμης συμμετοχής με την πλειονότητα στην ανάγνωση της Γραμμικής Β'

Η γλώσσα των Αχαιών ήταν η ελληνική. Οι Αχαιοί είχαν και γραφή. Οι αρχαιολόγοι έκαναν πολλά χρόνια για να καταλάβουν τη γραφή τους, τη **Γραμμική Β'**. Στη Γραμμική Β', κάποια σημεία δείχνουν πράγματα, όπως τα ιερογλυφικά των Αιγυπτίων, άλλα σημεία δείχνουν συλλαβές και άλλα αριθμούς. Δοκίμασε κι εσύ να διαβάσεις Γραμμική Β'! Να τι γράφει η πινακίδα:

Qerovos rojmen Asjatiaj hopej Thalamatao ketropomphoj horomenos

Κέροφος ποιμήν Ασιατία όπη Θαλαμάταο τετρόπομφοι ορόμενος

Ο βοσκός Κέροβος προσέχει στην Ασιατία τα τετράποδα (δηλαδή τα ζώα) του Θαλαμάτα.

(Παρελθόν, ρήματα σε -ω, σελ. 25)

Σημείωση: Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να ενθαρρύνει τον αλλοδαπό μαθητή να δοκιμάζει, ισότιμα με τους γηγενείς συμμαθητές του, τις δυνάμεις του σε παιδαγωγικές ασκήσεις που αφορούν στην ελληνική γλώσσα, εφόσον έχει παρακολουθήσει επιμελώς όλη την προηγηθείσα σχετική διδασκαλία. Η ισότιμη αλλά και επιτυχής συμμετοχή του σε τέτοιου είδους ασκήσεις καταργούν κάθε αίσθηση περιθωριοποίησης και ενισχύουν την αυτοπεποίθησή του και κατ' επέκταση και τη συναισθηματική του ασφάλεια.

